

Отримано: 14 листопада 2013 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2013 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2013 р.

Дем'янчук О. І., Струмінська Б. М. Плата за землю як важливе джерело доходів місцевих бюджетів України та недоліки у його застосуванні / О. І. Дем'янчук, Б. М. Струмінська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 114–117.

УДК 336:14

JEL Classification: H71

Ольга Іванівна Дем'янчук,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного університету «Острозька академія»,*

Богдана Миколаївна Струмінська,

магістрантка Національного університету «Острозька академія»

ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ ТА НЕДОЛІКИ У ЙОГО ЗАСТОСУВАННІ

У статті проаналізовано значення плати за землю у структурі доходів місцевих бюджетів України, визначено основні недоліки податкового законодавства в частині справляння плати за землю. Запропоновано напрями підвищення ефективності даного податку.

Ключові слова: місцевий бюджет, доходи бюджету, земельний податок, орендна плата.

Ольга Ивановна Демьянчук,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и аудита
Национального университета «Острожская академия»,*

Богдана Николаевна Струмнская,

магистрантка Национального университета «Острожская академия»

ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ КАК ВАЖНЫЙ ИСТОЧНИК ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ УКРАИНЫ И НЕДОСТАТКИ В ЕГО ПРИМЕНЕНИИ

В статье проанализировано значение платы за землю в структуре доходов местных бюджетов Украины, определены основные недостатки налогового законодательства в части взимания платы за землю. Предложены направления повышения эффективности данного налога.

Ключевые слова: местный бюджет, доходы бюджета, земельный налог, арендная плата.

Olha Ivanivna Demianchuk,

Ph.D in Economics, assistant professor of finance, accounting and audit of National University of Ostroh Academy,

Bohdana Mykolaiivna Struminska,

Master student of National University of Ostroh Academy

LAND RENT AS AN IMPORTANT SOURCE OF LOCAL BUDGETS OF UKRAINE AND SHORTCOMINGS IN ITS APPLICATION

In the article it is analyzes the importance of payment for land in the structure of local budgets in Ukraine, the basic weaknesses of the tax legislation in terms of charging for the land. The directions of increasing the effectiveness of this tax.

Keywords: local budget, budget revenues, land tax, rent.

Постановка проблеми. Незважаючи на обраний напрям на децентралізацію бюджетної системи, рівень фінансової залежності органів місцевої влади є досить високим і зростає у динаміці. Податкове законодавство і, як наслідок, структура доходів місцевих бюджетів України не дають повної самостійності місцевому самоврядуванню у прийнятті рішень, а отже, сповільнюють соціально-економічний розвиток територій. Першочерговим є збільшення доходності місцевих бюджетів та удосконалення справляння наявних податків та зборів. Плата за землю є однією з найстабільніших доходних статей і водночас тією,

що найменше виконує своє функціональне призначення. Тому постала необхідність усунення недоліків справляння цього податку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику ефективності застосування та справляння плати за землю досліджували такі науковці, як В. А. Голян, Б. М. Данилишин, І. А. Золотько, Ю. І. Ляшенко, Є. Й. Майовець, А. Г. Мартин, В. Я. Месель-Веселяк, І. Р. Михасюк, В. І. Павлов, Б. І. Пасхавером, Б. М. Рабінович, А. М. Третяк, Ю. Г. Фесіна, Л. М. Черчик та багато інших. Більшість наукових праць названих економістів орієнтована на виявлення загальних аспектів адміністрування плати за землю та його вдосконалення. Детальнішого дослідження потребує проблематика підвищення ефективності цього джерела доходів місцевих бюджетів України. Актуальність дослідження полягає в ідентифікації недоліків справляння плати за землю.

Мета і завдання дослідження є ідентифікація та аналіз основних проблем та недоліків справляння плати за, а також визначення місця та ролі цього податку у структурі доходів місцевих бюджетів України. Основними завданнями є: окреслити особливості справляння плати за землю; визначити місце плати за землю у структурі доходів місцевих бюджетів України; ідентифікувати основні недоліки справляння плати за землю та шляхи їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети мобілізують фінансові ресурси та використовують їх для виконання покладених на органи місцевого самоврядування функцій. Крім того, між місцевими бюджетами різних рівнів та між ними і державним бюджетом виникають економічні відносини, зумовлені перерозподілом фінансових ресурсів. Останнє пов'язане з необхідністю забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Згідно з Бюджетним кодексом України, місцеві бюджети – це бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) [2].

Фінансові ресурси бюджету формуються за рахунок податкових, неподаткових та інших неподаткових надходжень, власних надходжень бюджетних установ, цільових фондів, доходів від операцій з капіталом. Відповідно до нового Податкового кодексу України, до складу загальнодержавних податків, які закріплені у повному обсязі за місцевими бюджетами, належить плата за землю [3]. Зазначимо, що відповідно до статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Проте насправді земля перетворюється в справжнє багатство за умови, коли організовано раціональне її господарське використання. Питання справляння плати за землю тісно пов'язано з обліком земельних ділянок, повнота та правильність ведення якого залежать від органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та землепорядних органів [1].

Ідея земельного податку не нова. Багатовікова історія світової цивілізації свідчить, що одним із перших у світі податків на оборону й утримання армії були так звані «датські гроші», які були запроваджені в 991 році після вторгнення датчан у Великобританію. За суттю і формою «датські гроші» стали першим земельним податком, тому що стягувалися з усіх британських землевласників та орендарів відповідно до кількості землі, якою володів господар. У стародавній Візантії для землеробів обов'язковими були щорічні казенні податки, які залежали від розмірів використовуваних земель, крім яких стягувалась орендна плата: для землероба – дев'ять снопів, частка ж земледавця – один сніп. У другій половині минулого століття американський економіст Генрі Джордж пропонував усі податки, якими обкладалися сільськогосподарські виробники, замінити на єдиний податок – податок на землю, однак революційна за змістом ідея не була втілена в життя [5, с. 113].

Плата за землю – це податковий платіж, який стягується з власника землі або землекористувача, розмір якого безпосередньо залежить від величини земельної ділянки, граничної оцінкової ставки та призначення землі.

Платниками земельного податку є власники землі й землекористувачі, крім орендарів та юридичних осіб, у власності про розподіл продукції. Коли земельні ділянки орендуються у громадян та юридичних осіб, у власності яких ці земельні ділянки перебувають, земельний податок сплачується орендодавцями. Орендар при цьому сплачує орендодавцю плату, яка фактично компенсує сплату земельного податку.

Об'єктом плати за землю виступає земельна ділянка, а також земельна частка (пай), яка перебуває у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди. За земельну ділянку, на якій розташована будівля, що перебуває у спільній власності від кількох осіб, плата за землю нараховується кожному з них пропорційно їх частці у власності на будівлю.

Платники податку сплачують земельний податок з дня виникнення права власності, права користування земельною ділянкою, тобто з моменту одержання акту на право власності, чи користування землею, який видається сільськими, селищними, міськими, районними радами народних депутатів.

Плата за землю є вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів, і її вага у структурі доходів стабільно зростає протягом останніх років (рис. 1). Як бачимо, протягом досліджуваного періоду з 2010 р. по 2012 р. частка плати за землю мала позитивну динаміку до зростання. Зокрема у 2011 р. цей показник зріс на 0,6%, а у 2012 р. на 0,1%. Загалом плата за землю становить близько 12% усіх доходів місцевих бюджетів України і є другим за обсягом джерелом після податку на доходи фізичних осіб.

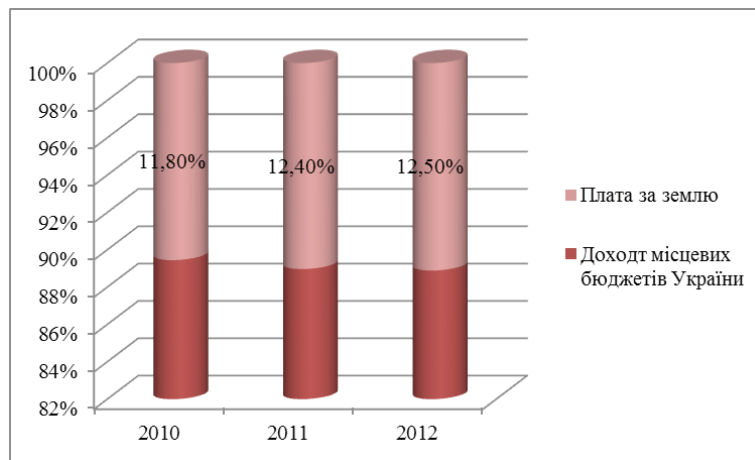

Рис. 1. Динаміка питомої ваги плати за землю у структурі доходів місцевих бюджетів України за 2010–2012 рр.

Надходження від плати за землю стабільно зростають протягом досліджуваного періоду. Зокрема, у 2011 р. відповідне збільшення становило 1161 млн грн, або 12,17%, і у 2012 р. 1880,8 млн грн, або 17,58%. Варто зазначити, що плата за землю складається з двох частин – земельного податку та орендної плати. За останні шість років має місце стабільна тенденція зростання частки орендної плати та зменшення частки надходжень від земельного податку у структурі плати за землю, що пояснюється збільшенням вартості оренди земельних ділянок (рис. 2).

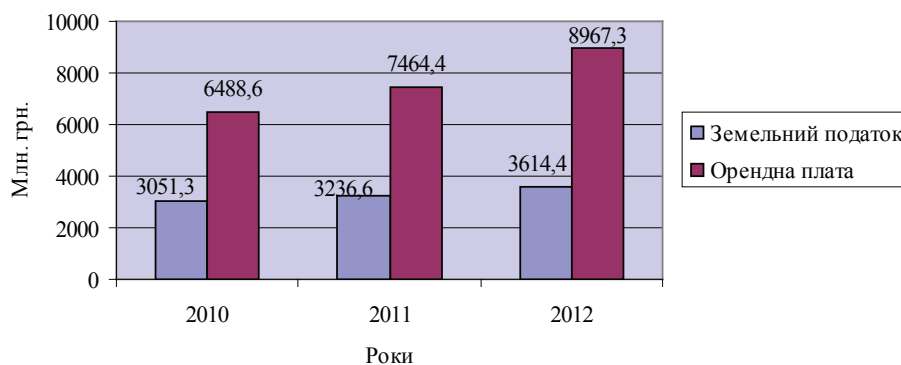

Рис. 2. Динаміка надходжень земельного податку та орендної плати до місцевих бюджетів України за 2010–2012 рр.

У 2011 р. збільшення надходжень від земельного податку до місцевих бюджетів становило 185,3 млн грн, або 6,07%, а у 2012 р. – 377,8 млн грн, або 11,67%. Зростання орендної плати сягнуло 975,8 млн грн, або 15,04%, та 1502,9 млн грн, або 20,13%, у 2011 р. та 2012 р. відповідно, тобто підвищення надходжень від орендної плати відбувалося вдвічі швидшими темпами аніж земельного податку.

Кошти від плати за землю, які надійшли до місцевих бюджетів повинні використовуватися виключно на такі цілі:

- фінансування мір по раціональному використанню і охороні земель, підвищенню родючості ґрунтів;
- ведення державного земельного кадастру, землеустрою, моніторингу земель;
- відшкодування витрат власників землі чи землекористувачів, пов'язаних із господарюванням на землях гіршої якості;
- економічного стимулювання власників землі і землекористувачів за покращення якості земель, підвищення плодючості ґрунтів і продуктивності земель лісового фонду;

– надання пільгових кредитів, часткового погашення позик і компенсації втрат доходів власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації земель не за їх виною;
– проведення земельної реформи, а також для земельно-господарського устрою і розвитку інфраструктури населених пунктів.

Плата за землю як складова системи земельних платежів у сучасному форматі має певні недоліки. Суттєвим недоліком сучасного механізму справляння плати за землю в Україні є те, що вона не забезпечує фінансовими ресурсами заходи щодо поліпшення та охорони земельних угідь. А тому стан вітчизняних сільськогосподарських угідь уже тривалий період є незадовільним.

Іншим недоліком вітчизняного землекористування, який, на нашу думку, потрібно вирішувати через податкові важелі регулювання, є нераціональне використання земель, зокрема, скорочення ріллі у зв'язку з відмовою від її обробітку, недотримання сівозмін з метою отримання прибутку за короткий строк. У разі невикористання угідь за призначенням упродовж кількох років вони втрачають свої якісні характеристики. Землевласнику економічно не вигідно просто відмовитися від використання землі, адже йому однак доведеться сплачувати земельний податок. Проте розмір податку не є достатнім, щоб виступати дієвим стимулом для примушення власника ефективно використовувати земельну ділянку.

Сьогодні досить часто здійснюються операції з земельними ділянками, пов'язані з даруванням, успадкуванням та продажем земель, під час яких змінюється призначення угідь, тобто землі переводяться із сільськогосподарських в інші категорії, що є недопустимим. Особливого поширення зазначена проблема набула поблизу мегаполісів і за відсутності податкового регулювання ці процеси стали неконтрольованими.

При справлянні плати за землю, здавалося б, не повинно існувати можливості ухилення від сплати, оскільки земельну ділянку не можна сховати, і як об'єкт оподаткування вона порівняно легко піддається чіткому обліку. Однак можна констатувати, що стан обліку земель, який існує сьогодні в державі, ведення земельно-кадастрової документації, дані якої є підставою для нарахування земельного податку, незавершення інвентаризації земель, часткова відсутність документів на право власності чи користування землею суттєво ускладнюють порядок обчислення та сплати плати за землю і призводять до втрат місцевих бюджетів.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що оподаткування земельних ділянок має довгу історію і поширене у багатьох країнах світу. Плата за землю є другим за обсягом джерелом доходів місцевих бюджетів і постійно зростає у динаміці, а отже, справляння цього податку вимагає удосконалення та забезпечення виконання свого функціонального призначення. До недоліків цього податку варто зарахувати те, що надходження від нього є негнучкими, тобто його сума не залежить від доходів, які отримують платники. Це, своєю чергою, при збільшенні загального обсягу доходів у країні залишає бюджет без додаткових надходжень. В умовах кризового падіння виробництва він може спричинити банкрутство платників, які переживають скрутне становище. Крім того, стягнення цього податку вимагає досить кропіткої роботи з оцінки земельних ресурсів країни.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Економічний словник-довідник / за ред. док. економ. наук, проф. С. В. Мочерного. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
5. Москаленко А. Земельне оподаткування: історія, методологія, практика / А. Москаленко // Регіональна економіка. – 1999. – № 4. – С. 112–116.